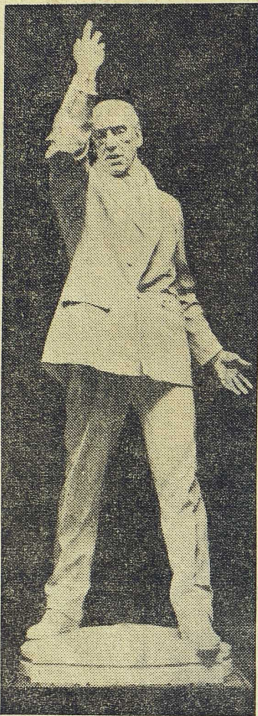

Historien formar Irland

"I NAMN av den Allra Heligaste Treenigheten, från vilken all makt utgår och till vilken, såsom vårt slutliga mål, alla handlingar av människor och stater måste hänföra sig, vi, Irlands folk, ödmjukt erkännande våra förpliktelser till vår Gudomlige Herre, Jesus Kristus, som uppehöll våra förfäder under århundradens prövning, tacksamt ihågkommande dessa förfäders hjältemodiga och outtröttliga kamp för att återvinna vårt folks rättmätiga självständighet..." Så heter det i inledningen till republiken Irlands författning. Här framhävs statens ideologiska grundvalar: religionen och den genom självständighetskampen helgade nationalismen. I författningens första artiklar ställs de krav som det återstår att realisera under formen av fastställande av fakta: "Den irländska nationen betygar sin oryggliga, oförytterliga och suveräna rätt att välja sin egen styrelseform... i överensstämmelse med sin egenart (genius) och sina traditioner"; "det nationella området består av hela ön Irland, dess öar och dess territorialvatten"; "statens namn är Eire eller, på engelska språket, Irland." Författningen förnekar alltså Irlands uppdelning; att den faktiskt föreligger kommer fram i några ord om det provisorium som existerar

Carsons staty utanför parlamentshuset i Belfast.

före "det nationella områdets återupprättande".

*

Irland kom nominellt under Englands valde redan på 1100-talet, men det engelska styret var i realiteten länge begränsat till vissa städer och kuststräckor; ett tecken på den lösa förbindelsen är att den protestantiska reformationen inte genomdrevs på Irland. Den verkliga erövringen skedde under 1600-talet, genom krig som kunde betecknas såsom undertryckanden av uppror, så under drottning Elisabets sista regeringsår, under Cromwell och efter "den ärorika revolutionen" och Vilhelms av Oranien tronbestigning. Dessa krig kännetecknades av en hårdhet som måste ses mot bakgrunden av att irländarna var "papist", att de stödde i England avsatta styrelser (Stuartarna mot Cromwell och Oranien) samt att de fick hjälp av arvfjenden Frankrike. Från slaget vid Boyne i juli

1690 var Irland kuvat i mer än två hundra år; de små uppror som utbröt under den tiden krossades utan svårighet.

Religion, strategi och ekonomi var ideologiska stöd för det brittiska väldet. Den katolska vidskapelsheten borde hållas nere, England kunde inte ett par tiotal mil från sin kust tolerera ett land som var självständigt och fientligt och sannolikt skulle liera sig med Frankrike, Irland betraktades som en koloni, som skulle leverera råvaror till moderlandet och bilda avsättningsplats för dess industriprodukter. Ett irländskt parlament bevarades, men det representerade blott den protestantiska minoriteten, eller rättare överklassen inom denna; större delen av jorden ägdes av engelsmän, ofta bosatta i England, medan brukarna var infödingar i ofrihet och fattigdom.

De härskande tänkte stundom på att gå än längre. Varför inte befolka större delen av Irland med pålitliga protestanter och låta katolikerna trängas inom ett av de fyra landskapen, förvandlat till ett ofantligt koncentrationsläger? Sådana planer hyste Cromwell och andra. Men blott ett mindre steg togs i den riktningen. Redan i början av 1600-talet överfördes många tusen protestantiska nybyggare, huvudsakligen skottar, till Ulster, och den äldre befolkningen fördrevs därifrån; Ulsterbesättningen (the Ulster plantation) fick sedermera stadigt förstärkning genom nya invandrargrupper. Därmed grundlades den uppdelning som är problemet framför alla andra på det nutida Irland. Protestanterna i Ulster blev papisthatare av rang, de bildade föreningar till trons försvarande — Orangeklubbar till Vilhelms av Oranien minne — och årsdagen av slaget vid Boyne blev nationaldag.

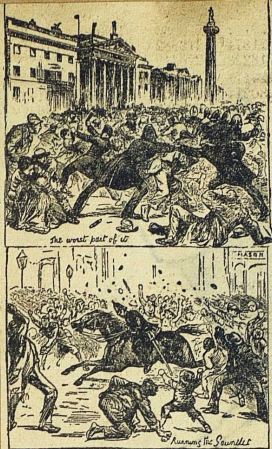
Ett resultat av denna hänsynslösa ockupationspolitik var att de förmögna och bildade bland katolikerna decimerades genom dödande (mord och avrättningar), konfiskationer och deportationer eller utvandring. Den katolska "överklassen" kom huvudsakligen att bestå av präster, och den nära förbindelsen mellan katolicism och nationalism främjades; situationen var ungefär densamma som i Quebec i Kanada, där fransmännen efter den engelska erövringen omkring 1760 hade kvar blott präster som ledande socialgrupp. Irlands gentlemän spriddes som legoknektar över Europa, och deras namn dyker upp i franska, spanska och italienska fälttåg. Men bland den utfattiga befolkning som blev kvar hade den brittiska kronan lätt att finna bil-

liga och lydiga rekryter; de irländska regementena blev berömda som det växande imperiets stöttrupper.

"I min ungdom menade man protestanterna då man talade om irländarna, men nu är det katolikerna som åsyftas", skrev den gamle lord Beresford omkring 1850. Det är ett karaktäristiskt uttalande. På 1700-talet var irländarna, de katolska irländarna, ett stumt folk. Protesterna och revoltförsöken mot det brittiska styret leddes av protestanter, från Jonathan Swift till Grattan och Wolfe Tone; dessa protestanter och engelsmän önskade styra Irland utan order från London, vare sig de uppträdde som representanter blott för den härskande minoriteten eller kände sig som ledare av en irländsk — katolsk och protestantisk — nation. Den franska revolutionen stimulerade en demokratisk nationalism av denna sistnämnda typ, med 1798 års upprorsförsök av några protestantiska och katolska grupper som främsta demonstration. Två år senare avskaffades det irländska parlamentet och Irland blev, med ett hundratal representanter i Westminster, en del av England.

*

Genom att det brittiska parlamentet beviljade katolikerna valrätt och valbarhet samt steg för steg utsträckt rösträtten — reformer som föga påverkades av irländska krav — uppstod förutsättningar för de strömningar och rörelser som format det nutida Irland. En nationell rörelse växte sig stark, som vann stöd huvudsakligen bland katolikerna, med självstyrelse och småningom självständighet på programmet. Sedan omkring 1870 bildade flertalet representanter från Irland ett nationalistiskt parti i underhuset med protestanten Charles Parnell som oinskränkt ledare från 1880; de krävde vidsträckt autonomi (home rule) och hembjöd sitt stöd åt det engelska parti som ville främja denna önskan — under femtio år blev därför den irländska frågan en centralpunkt i engelsk inrikespolitik. Då liberalerna under Gladstone år 1885 upp-

Situationsbilder från oroligheter på Irland år 1881.

tog home rule-kravet blev splittringen inom själva Irland akut. Nationalisterna stödde och eggade Gladstone. Protestanterna i Ulster åter slöt sig till de konservativa som i home rule såg ett medel att sönderbryta imperiet. Den engelska högerens mest hänsynslöse demagog, lord Randolph Churchill, drog de yttersta konsekvenserna av läget då han förklarade att "nu är det tid att spela ut Orange-kortet" och i ord som sedan smattrat från tusen talarstolar manade Ulster till väpnat motstånd om home rule genomfördes:

"Ulster will fight
and Ulster will be right."

Genom en rad konservativa segrar, vunna främst på frågan om home rule, kom konflikten inom Irland under de följande årtiondena i bakgrunden. Men då liberalerna fick makten 1905 och efter 1910 års val blev beroende av de irländska nationalisternas röster framfördes ånyo home rule-förslaget, och krisen från 1886 kom åter, förstörd och tillspetsad. Under ledning av sir Edward Carson, Ulsters nationalhjärte, och med stöd av högerens partichefer bildades i Ulster en frivillig armé som skulle värna provinsens frihet mot det tilltänkta irländska parlamentet, och Ulstermännen lovade i en högtidlig överenskommelse (the Ulster covenant) att hålla samman. I södra Irland upprättades friskaror, redo att slå ned Ulsters motstånd. Hotet om inbördeskrig gällde även England; liberalerna Lloyd George och Winston Churchill var färdiga att använda trupper mot det tredskande Ulster, arméns konservativa officerare opponerade och begärde massvis avsked, högerledaren Bonar Law ställde sig helt solidarisk med Ulster. Då en öppen konflikt syntes vara nästan oundviklig kom det första världskriget; ett principbeslut fattades

om home rule, men genomförandet ställdes på framtiden.

Irlands historia under 1800-talet innehåller mycket av tristess och tragik: med en befolkning av fattiga lantarbetare, undertryckta och beskattade av förpaktare och i England bosatta jordägare, några sporadiska revolter och försök till motstånd genom våldshandlingar, bojkott och konspirationer, engelska tvångslagar, som möjliggjorde summariska och hårda ingripanden. En kulmination var hungersnöden omkring 1846, då befolkningen sjönk från över åtta till sex och en halv miljon genom svält, sjukdomar och utvandring; de styrandes svaga ingripanden förklaras av likgiltighet och liberal ekonomi. Sedan den tiden har emigrationen i stort sett stadigt minskat befolkningen, som nu är under 4,5 miljoner; minskningen har gällt Sydirländ, som från 6,5 miljoner 1841 nedgått till under tre miljoner i dag. Men det måste betonas att den engelska styrelsen, visserligen sent och motvilligt, också genomförde reformer: avskaffandet av den protestantiska statskyrkan, jordlagar som då friheten vanns redan gjort massan av bönder självägande.

*

Då den nuvarande politiska ordningen kom till stånd på Irland var utgångspunkterna givna genom minnen och traditioner. Den allirländska nationalism som skymtade i slutet av 1700-talet och som är den självständiga republikens önskedröm hade vikit för två nationalismer: den katolska-sydirländska, som började söka sig rötter i ett keltiskt och gaeliskt förflutet och vars spets var riktad mot England, förtryckaren sedan århundraden; Ulsternationalismen, protestantisk och engelsk-skotsk, som i det större Sydirländ ser en hotande förtryckare och intensivt ansluter sig till England som beskyddare. Få länder har så helt präglats av sådana historiskt framvuxna motsättningar; dagens handlingar formas av heroism, oförrätter, lidanden i det förgångna.

HERBERT TINGSTEN

(De föregående artiklarna i Herbert Tingstens serie från Irland har varit införda 4/1 och 9/1 1953.)

Handwritten signature: H. Tingsten